

4 IEVAS Padomu AVĪZE Nr. 14 (154) • 2018. gada 4.–10. aprīlis

SKAIDROJAM LIKUMUS

Kā iespējams aizstāvēt sevi SATVERSMES TIESĀ?

Lolita LUSE,
IEVAS Padomu Avīze

Cilvēks, kurš uzskata, ka ar likumu vai citu normatīvo aktu ir aizskartas viņa Satversmē nostiprinātās pamattiesības, var vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā. Diemžēl izrādās, ka liela daļa pieteikumu neatbilst Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām un tādēļ lieta netiek ierosināta.

KONSULTE, KETIJA STRAŽA Satversmes tiesas priekšsēdētājas palīdze

Satversmes tiesa ir izstrādājusi ceļvedi *Kā vērsties Satversmes tiesā? Ieteikumi konstitucionālās sūdzības sagatavošanai*. Šis informatīvais materiāls un veidlapa pieteikuma sagatavošanai pieejama Satversmes tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

ZINĪ! Satversmes tiesa ir neatkarīga tiesu varas institūcija, kas pamatā izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei. Lai Satversmes tiesa sāktu kādu lietu izskatīt, tai jāņem konstitucionālā sūdzība jeb pieteikums.

Iesniegt pieteikumu var ikviens

Pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt Valsts prezidents, Saeima, vismaz divdesmit Saeimas deputāti, Ministru kabineta, ģenerālprokurora, pašvaldības dome, tiesībsargs, Tieslietu padome, Valsts kontroles padome un tiesa, kā arī ikviens, kurš uzskata, ka ar likumu vai citu normatīvo aktu ir aizskartas viņa Satversmē nostiprinātās pamattiesības. Šis pamattiesības ir ietvertas Satversmes 8. nodaļā. Tās ir, piemēram, tiesības uz dzīvību, brīvību, privāto dzīvi, personas neaizskaramību, vārda brīvību, īpašumu, sociālo nodrošinājumu un citas.

Pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai par tiesību normu atbilstību augstākai juridiskā spēka tiesību normai. Līdz ar to Satversmes tiesā nevar apstrīdēt valsts pārvaldes institūciju izdotos administratīvos aktus vai tiesu nolēmumus.

Jāatceras, ka pirms vērsšanās Satversmes tiesā ir jāizmanto visas iespējas ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem novērst pamattiesību ierobežojumu – tostarp vērsties

«Tiesības kalpo modrajiem, nevis snaudošajiem, tāpēc esiet aktīvi savu tiesību aizsardzībā!»

vispārējās jurisdikcijas tiesā vai administratīvajā tiesā. Piemēram, ja tiesības aizskārusi kāda iestāde, vispirms jāiesniedz sūdzība augstākā iestādē. Ja ar šīs iestādes lēmumu cilvēks nav mierā, viņš var vērsties rajona tiesā, kuras nolēmumu var pārsūdzēt apgabaltiesā. Tās nolēmumu savukārt var pārsūdzēt Augstākajā tiesā. Ja cilvēks nepiekrīt arī Augstākās tiesas nolēmumam un problēmas pamatā ir likuma neatbilstība Satversmei, cilvēks var vērsties Satversmes tiesā.

Pieteikuma iesniegšanas prasības

> Forma. Pieteikums Satversmes tiesā ir jāiesniedz rakstveidā. Tajā jānorāda pieteikuma iesniedzēja, institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu vai normu, un lietas faktisko apstākļu izklāsts. Pieteikumā noteikti jāietver juridiskais

pamatojums: argumenti par to, kā apstrīdētā norma aizskar pieteikuma iesniedzēja pamattiesības. Saiknei starp apstrīdēto normu un pamattiesību aizskārumu jābūt tiešai, aizskārumam jābūt konkrētam, un apstrīdētajai normai ir jāaizskar pats pieteikuma iesniedzējs.

> Termiņš. Cilvēks pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc tam, kad stājies spēkā pēdējās institūcijas nolēmums, vai atsevišķos gadījumos sešu mēnešu laikā no brīža, kad aizskartas pamattiesības.

> Maksa. Pieteikuma iesniegšana un lietas izskatīšana Satversmes tiesā ir bez maksas.

> Vieta. Pieteikumu var iesniegt Satversmes tiesas kancelejā Jura Alunāna ielā 1, Rīgā, LV-1010 vai nosūtīt pa pastu. Satversmes tiesas kancelejas tālrunis ir +371 67210274.

Pieteikuma izvērtēšana

Kad Satversmes tiesā saņemts pieteikums, tas tiek nodots vienai no četrām Satversmes tiesas kolēģijām, kurā katrā ir trīs tiesneši. Lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos ierosināt lietu Satversmes tiesas kolēģija pieņem mēneša laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas. Sarežģītās lietās šo termiņu var pagarināt līdz diviem mēnešiem. Satversmes tiesas kolēģija var atteikties ierosināt lietu vairāku iemeslu dēļ, piemēram, ja nav konstatējams pamattiesību aizskāruma, iztrūkst juridiskās argumentācijas vai pieteikums neatbilst citām Satversmes tiesas likuma prasībām. Lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos to ierosināt nevar pārsūdzēt.

Satversmes tiesas pārskatā par darbu 2017. gadā redzams, ka pērn Satversmes tiesa izskatīja

207 pieteikumus, pēc kuriem tika ierosinātas 35 lietas – no tām 20 lietas ierosinātas pēc privātpersonu pieteikumiem.

NEM VERA!

Satversmes tiesa nesniedz juridiskas konsultācijas par konstitucionālās sūdzības noformēšanu un juridisko pamatojumu.

Atšķirīgs tiesas process

Lietu izskatīšanai Satversmes tiesā ir noteikti atsevišķs tiesvedības veids – Satversmes tiesas process, kas atšķiras no procesa citās tiesās. Tas norit vairākās secīgās stadijās: lietas ierosināšana, lietas sagatavošana, lietas izskatīšana, sprieduma taisīšana un pieņemšana.

Kad lieta ierosināta, Satversmes tiesas priekšsēdētājs uzdod vienam no tiesnešiem to sagatavot izskatīšanai. Tas nozīmē,

ka šis tiesnesis atbild par pilnīgu lietas materiālu sagatavošanu, pieaicināto personu viedokļu apkopošanu un nepieciešamo dokumentu izprasīšanu. Tiesnesis lietu izskatīšanai sagatavo piecu mēnešu laikā, īpaši sarežģītās lietās šo termiņu var pagarināt, bet ne ilgāk kā par diviem mēnešiem.

Kad lieta ir sagatavota izskatīšanai, tiek sasaukta rīcības sēde, kurā tiesneši izlemj, vai šī lieta tiks skatīta rakstveida procesā vai tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos. Rīcības sēdē tiek lemts arī tas, kad tiks uzsākta lietas izskatīšana, proti, tiek noteikts tiesas sēdes datums, laiks un norises vieta.

Satversmes tiesa parasti izskata lietas pilnā septiņu tiesnešu sastāvā. Satversmes tiesas sēdē, kurā ir vismaz pieci tiesneši, vada Satversmes tiesas priekšsēdētājs vai viņa vietnieks. Nolēmumu (spriedumu vai lēmumu par tiesvedības izbeigšanu) lietā Satversmes tiesa pieņem ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc lietas izskatīšanas uzsākšanas rakstveida procesā vai pēc pēdējās tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Tiesa nolēmumu pieņem ar balsu vairākumu, tiesnešiem balsojot tikai par vai pret. Ja balsis sadalās līdzīgi, apstrīdētās tiesību norma tiek atzīta par atbilstošu augstākai juridiskā spēka tiesību normai. Tiesnesis, kurš balsojis pret spriedumā izteikto viedokli, rakstveidā izsaka savas atsevišķās domas, kuras tiek publicētas divu mēnešu laikā pēc sprieduma pieņemšanas.

Satversmes tiesas spriedumu ne vēlāk kā piecu dienu laikā pēc tā pieņemšanas publicē laikrakstā *Latvijas Vēstnesis*. Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nav pārsūdzams. Tiesību norma, kuru tiesa atzinusi par neatbilstošu, parasti un ja tiesa nav noteikusi citādi uzskatāma par spēkā

SKAIDROJAM LIKUMUS

Nr. 14 (154) • 2018. gada 4.–10. aprīlis **IEMAS** Padomu AVĪZE **5**

ADVOKĀTU PADOMI

Kas jāņem vērā, ja vēlies iesniegt SŪDZĪBU SATVERSMES TIESĀ?

Šī tiesa nepārvērtē lietu pēc būtības

ARMANDS SMANS,
zvērinātu advokātu biroja Rode un Partneri zvērināta advokāta palīgs:

«Satversmes tiesa nav *cetur-tā instance* vai tiesa, kas atkārtoti skatīs lietu pēc būtības. Mūsu biroja praksē gan ir bijuši gadījumi, kad Satversmes tiesā vinnētas lietas dēļ tiek atcelti agrāk pieņemtie nolēmumi un pamatlaietu izskata no jauna, tomēr Satversmes tiesas pamatuzdevums ir vērtēt likumu un citu normatīvo aktu atbilstību augstākā tiesiskās spēka tiesību normai, nevis pārvērtēt lietas iznākumu pēc būtības. Jāprecizē arī ar formālajām prasībām konstitucionālās sūdzības pieņemšanai un ļoti rūpīgi jāizstrādā tās juridiskais pamatojums. Nereti ir gadījumi, kad lieta Satversmes tiesā netiek ierosināta tāpēc, ka sūdzībā ietvertais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams.

Tāpat ir precīzi jānoformulē prasījums Satversmes tiesai. Tas ir svarīgi arī tāpēc, lai maksimāli aizsargātu aizskartās pamattiesības, proti, lai pozitīva lēmuma gadījumā varētu izmantot Satversmes tiesas izdarītos secinājumus savu tiesību aizsardzībai un likumīgām interesēm pamatprocesā. Manuprāt, pragmatiski ir uzticēt konstitucionālās sūdzības sagatavošanu profesionāļiem.»

Prasības, ko nevar izlasīt nevienā likumā

BENNO BUTULIS,
advokātu biroja Q. Cers un J. Jurkāns zvērināts advokāts:

«Varbūtība, ka Satversmes tiesa par konstitucionālo sūdzību vispār ierosinās lietu un skatīs jautājumu pēc būtības, nav liela, jo tikai pavisam nēdaudzas no iesniegtajām sūdzībām tiek atzītas par izskatīšanas vērtām. Tas saistīts ar dažādiem aspektiem. Pirmkārt, Satversmes tiesai

tomēr ir ļoti konkrēta kompetence, bet cilvēki to uztver kā instanci, kur pasūdzēties. Otrkārt, konstitucionālajām sūdzībām ir specifiskas zināšanas, un Satversmes tiesa izvērta tām augstas prasības. Treškārt, lai gan to praksē atzīt nelabprāt, tomēr ir secināms, ka Satversmes tiesa prioritāti dod konceptuāliem jautājumiem – tādiem, kas risinātu plašas problēmas tiesību sistēmā. Tas nozīmē, ka, pamot vērā lietu apjomu, var netikt ierosināta lieta, kas attiecas uz kādiem konkrētiem, specifiskiem, pieteicējam unikāliem apstākļiem. Tā tas, protams, nebūs vienmēr, bet tādu tendenci var novērot. Vēl, šķiet, Satversmes tiesā, vajadzētu tomēr meklēt advokāta vai jurista palīdzību, kas specializējas šajā nozarē, jo uz konstitucionālajām sūdzībām ir atbilstoši virkne specifisku prasību un tās nevar izlasīt nevienā likumā. Tomēr arī profesionāla jurista iesaiste nebūt negarantē, ka lieta tiks ierosināta.

Un vēl. Pat ja Satversmes tiesa ir pieņēmusi pieteikumu un pat spriedums būs pieteicējam labvēlīgs, nevajadzētu domāt, ka tas uzreiz kā ar nazi atrisinās pieteicēja problēmu saknē un kopumā. Var gadīties, ka pat pēc labvēlīga Satversmes tiesas sprieduma var nākties turpināt tiesvedību vispārējās tiesās, lai panāktu labvēlīgu rezultātu.»

Pieteikums jāiesniedz laikā
SANDIS BĒRTAITIS,
advokātu biroja FORT zvērināts advokāts:

«Pats galvenais: pieteikumā jābūt ietvertam pienācīgam juridiskajam pamatojumam: galvenais ir nevis kvantitāte, bet gan kvalitāte, proti, pieteikumu nav nepieciešams pārskatīt ar atsaucēm uz normatīvajiem aktiem vai tiesu spriedumiem. Turklāt pat tad, ja Satversmes tiesa pieteikumā konstatējis juridiskā pamatojuma trūkumus un atteikusies

ierosināt lietu, taču vēl nav beidzies pieteikuma iesniegšanas sešu mēnešu termiņš, pieteikumu var iesniegt atkārtoti. Tādējādi privātpersonas interesēs ir iesniegt Satversmes tiesā pieteikumu laikus, lai nepieciešamības gadījumā varētu izlabot tiesas lēmumā norādītos pieteikuma trūkumus. Tā kā pieteikuma pienācīga juridiskā pamatojuma sagatavošana bieži vien ir juridiski sarežģīts un laikietilpīgs uzdevums, privātpersonai būtu ieteicams laikus apsvērt kvalificētu juridisko palīdzību.»

Esiet modri savu tiesību aizstāvībā!

JORENS JAUNOZOLS,
advokātu biroja Sorainen jurists:

«Strīds Satversmes tiesā, no juridiskās puses raugoties, vienmēr būs abpusējs. Piemēram, Satversmes tiesa neuzliks vienai strīdus pusei par pienākumu maksāt otram pusei

kādu konkrētu naudas summu. Pat gadījumos, kad tiesas sprieduma rezultātā apstrīdētā normatīvā akta izdevējam rodas pienākums sūdzības iesniegšanai samaksāt naudu, tas tomēr notiek cita procesa ietvaros. Tādēļ pirms vērsšanās Satversmes tiesā ir jāpārlecina, ka tieši konstitucionālā tiesvedība ir piemērotākais ceļš konkrētas problēmas risināšanai. Likums nosaka augstus kritērijus konstitucionālās sūdzības iesniegšanai. Gribu uzsvērt, ka likums atļauj vērsties Satversmes tiesā tikai sešu mēnešu laikā kopš aizskāruma, ko radījis apstrīdamā norma, vai brīža, kad stāties spēkā pēdējās institūcijas nolēmums. Tas nozīmē: ja cilvēks ilgstoši pacieš ierobežojumus, ko uzliek apstrīdamā norma, Satversmes tiesā vērsties vairs nevarēs. Kā vēsta sens latīņu teiciens, tiesības kalpo modrajai, nevis snaudošajiem, tāpēc esiet modri un aktīvi savu tiesību aizsardzībā!»

neesošo no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas. Spriedums un tajā sniegtais tiesību normu skaidrojums obligāti jāievēro gan valsts institūcijām, gan privātpersonām.

Daži Satversmes tiesas nolēmumi

➤ 2009. gadā Satversmes tiesa lēma, ka valdības lēmums samazināt pensijas par 10% un ieturēt 70% no strādājošo

pensionāru pensijām nav likumīgs kopš pieņemšanas brīža.

➤ 2016. gadā Satversmes tiesa lēma, ka norma par uzturlīdzekļu parādnieku datu publicēšanu atbilst Satversmei attiecībā uz uzturlīdzekļu parādnieku pamattiesībām, bet nesamērīgi ierobežo bērnu pamattiesības uz privātās dzīves neaizskāramību.

➤ 2017. gadā Satversmes tiesa lēma, ka

valdība nevar pašvaldībām noteikt vispārīgu regulējumu par skolu minimālo skaitu 10.–12. klasē, ja likums to tai nav deleģējis.

➤ 2017. gadā Satversmes tiesa lēma, ka normas, kas nosaka atklātas autosporta un motosporta bāzes vides trokšņa robežlielumus, neatbilst personas tiesībām uz veselību un tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē.

JAUTĀJUMS AMATPERSONAI

KĀPĒC PIENĒM LIKUMUS, kas ir pretrunā Satversmei?

Kā ir iespējama situācija, ka tiek pieņemti arī tādi tiesību akti, kurus pēc tam Satversmes tiesa atzīst par neatbilstošiem Satversmei? Vai tad tas nav likumdevēja uzdevums: radīt tikai tādus likumus, kas atbilst Satversmei?

ATBILD
GAIDIS BĒRZIŅŠ,
Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs:

«Jāpiekrist, ka likumdevēja uzdevums ir radīt

tādas normas, kas atbilst Satversmei, bet tajā pašā laikā jābūt veidam, kā labot kļūdas, ja tādas likumdošanas procesā rodas. Likumu tapšana ir sarežģīts process, kurā ir iesaistīti likumprojektu virzītāji un attiecīgo jomu eksperti, kā arī Saeima kā gala lēmuma pieņēmēja. Tostarp arī atsevišķiem deputātiem ir tiesības iesniegt savus priekšlikumus. Satversmes tiesa ir

demokrātiskā un tiesiskā valsti izveidošanas kontroles mehānisms, kas paredzēts, lai novērstu kļūdas, kas var rasties. Likumdošanas procesa kvalitāte ir ļoti svarīga, tāpēc arī 2017. gadā izveidoja Saeimas analītisko dienestu, kas nodrošina pētījumu veikšanu, lai uzlabotu Saeimā izskatāmo likumprojektu kvalitāti un novērtētu Saeimā pieņemto likumu efektivitāti.»